

ker smo ravno mi zoper ta pošastna znamenja pisali na stene naših hiš in v knjigo zgodovine čisto drugačna znamenja.

Pri vsem tem smo pišoči ljudje dvojno prizadeti, ker je naša človeška in pisateljska — če se to dá ločiti — dolžnost, braniti človeka pred vsakršno duhovno bedo, pred vsakršno nečlovečnostjo v njem in zunaj njega. Samó nečlovečnost pa lahko ta znamenja kakor nekoč tudi danes objektivno izražajo — morebiti celo stopnjevano, če je nečlovečnost sploh mogoče kako stopnjevati.

TUBERANI

Marjan Kolar

Ležal sem na oknu in gledal. Sosedna soba je imela z našo skupno dolgo okno, zato sem brez posebnega truda videl k njim. Nisem si znal razložiti, zakaj so me takšni prizori vedno znova privlačevali. Vedno so bili novi kot poljub.

Lobanja umirajočega je bila pokrita s tanko rumeno kožo. Njegove oči so bile v temnih duplinah velikanske. Telo je izginjalo v postelji kot v čolnu. Za doktorjem sta stali sestri, pripravljene, da takoj izvršita povelje, toda povelja ni bilo. Aparat za dovajanje kisika so odstavili. Zdelo se je, da je tehnika zmignila z rameni. Umirajočega je od ostalih v sobi ločila platnena španska stena. Bolniki so sedeli po posteljah. Strmeli so predse ali z živčnimi rokami brkljali po nočni omarici. Videl sem polovico vrat. Za njimi sem čutil prerivanje drugih bolnikov. Nisem vedel, zakaj jih je smrt privlačila kot mlade deklice objem na filmskem platnu.

»Furgon.« je nenadoma rekel doktor Kosec in sestra je odhitela k telefonu.

»Dachauska jetika, sestra,« je dodal in se nekako opravičujoče obrnil k drugi sestri. »Še vedno posledice vojne. Konec.«

Obrnil se je in odšel. Gledal sem moža pod odejo, ne da bi vedel, če že gledam mrliča ali ne. Slišal sem, kako so se zdravnikovi koraki oddaljevali; pri nas se je vse tako dobro slišalo. Buljil sem v voščeno lutko pred seboj in zdravnikovi koraki so potegnili moje misli s seboj. Kakor da mi bo hodnik, ki se je blestel od sterilne čistoče, odgovoril na vprašanje, zakaj je mož umrl in zakaj ga tako vztrajno gledam. Ali pa sem spremljal doktorja samo zato, da ne bi mislil na mrliča? Šla sva po tekaču, ki je bil pogrtnjen čez blesteče polizan parket, mimo pooljenih zidov, na katerih je bilo polno okvirov, tablic z dnevnimi

redi in medeninastih gumbov. Aluminiij, porcelan in nikelj, topli odsevi lesa in hladen lesk kovin kot v vseh modernih bolnicah.

»Vrnem se ob štirih, sestra.« je moral reči, ko si je v svoji majhni pisarnici umival roke, kajti večkrat sem ga slišal, kako je veselo ponavljal ta stavek; vesel, da gre domov k ženi in otrokom.

»Če bo kaj novega, me pokličite.«

Preden je sedel v avto, je morda iz navade pogledal nazaj in ob tem pogledu občutil zadovoljstvo. Lepa je morala biti služba v stavbi, ki je bila kot planinski hotel, prestavljen iz Švice v prašno predmestje med skladanice desak, zidarske odre, kupe opek in gramoza, ki so obljubljali, da bodo vsenaokoli kmalu zrasle vile. Dotlej pa je bila bolnica ločena od vsega tega s štiri sto metri zeleno pobarvane žične ograje.

Počasi sem se obrnil in se zagledal v našo sobo.

»Čez štirinajst dni grem domov,« je rekel Mihec in se pretegnil na postelji. Črne brčice je imel kot prilepljene v mladi, debeli obraz.

»Tebi nikdar ni kdovekaj manjkalo,« je rekel Gašper.

»No, seveda ne, samo za jajce veliko kaverno sem imel.«

»Za vrabčje jajce, kaj? Ali raje za mušje, če muhe sploh ležejo jajca.«

Gašper je govoril z nemarno zlobo težkih bolnikov, ki so jih dolga leta boleznj prisilila, da so se sprijaznili z usodo, in ne morejo trpeti nedeljskih bolnikov. Prav počasi je nadaljeval:

»Sicer pa je to vseno. Zdaj greš domov. Ležal si pridno kot klada. Prvih štirinajst dni si vekal kot dojenček. Celo kajenja si se hotel odvaditi, pa je bilo prehudo. Prav malo je verjetno, da se bova še kdaj srečala tu. Zavijal se boš kot grof in jedel za tri. Ti si opravil z jetiko.«

»Seveda, zato sem prišel sem. Ti ni prav?«

»Ti nikoli nisi bil pravi tuberan.«

»Pusti ga no, Gašper,« se je oglasil Miran, »nazadnje bi bil vsakdo vesel, če bi bil tako daleč.«

»Mi nikdar ne bomo.«

Vedno, kadar je kdo umrl, je bilo tako. Gašper ni prenesel smrti. Bolan sem od tega, je čisto resno zatrjeval zdravniku. Bil je korenina, toda nobena zdravila mu niso mogla več pomagati. Živel je po nekem čudežu, samo še zato, ker je v mladih letih garal kot živina in ker si nikdar pozneje ni prav oddahnil. Duša se mu je tako sprijela s telesom, je pravil, da ju ne bo mogoče spraviti narazen. Verjel tega ni. Neopazno ga je jemalo. Na vse načine se je trudil, da bi ob kartah, klet-

vicah in vinu pozabil, in ko se mu je na pol posrečilo, je kdo umrl in ga spomnil.

»Kaj je to ‚tuberan?« je vprašal novinec. »Mislil sem, da smo tuberani vsi, ki imamo tuberkulozo.«

Nisem vedel, komu je bilo to vprašanje namenjeno. Menda nobeden od sedmih tovarišev ni vedel. Sedeli smo na belo prepleskanih železnih posteljah, igrali karte in kadili. Vrata na verando so bila odprta in dim se je razblinjal v močni svetlobi. Veranda je vezala vse sobe v nadstropju. Na njej so bili postavljeni senčniki. Pod njimi so zdaj in vedno, tudi ponoči, stali in čepeli bolniki, zaverovani v edino važno opravilo — gledali so ženske, ki so se v pisanih haljah sprehajale po vrtu. Uro in pol prostosti za kosilo, potem spet ležanje.

»Nov si, kaj?« je vprašal Stric čisto resno in čez očala pogledal novineca, kot da ga prvič vidi. Naravno je bilo, da mu mora odgovoriti prav Stric, nihče drug. Stric je bil najstarejši, in čeprav ni bil najdelj v sobi, je vendarle vsak novinec postal pravi član šele potem, ko ga je Stric podučil o vsem.

»Vidiš, tudi meni se zdi, da tale naš Mihec ni bil tuberan, vsaj dober ne.« je predaval. »Kaj vem, kako je to. Glej, nikoli ni bil pijan, to je že nekaj. Vedno je vse delal tako, kot mu je rekel zdravnik, in nikdar se ni z njim sprl. Doktorjem pa ne smeš vsega verjeti. Recimo, da pljuvaš. ‚Hm!‘ bo rekel zdravnik, ‚to je zelo dobro. Pljuča se čistijo.‘

Pa recimo, da ne pljuvaš. ‚Hm,‘ bo rekel zdravnik, ‚to je zelo dobro. Nimaš kaj pljuvati.‘ Vidiš, vedno je dobro, na vsem lepem pa te ni več. Tako je s tem. In tale naš Mihec nikoli ni pogledal nobene ženske.«

Stric je imel petinšestdeset let.

»Kako pa je z rebri?« je zdaj naglas zaskrbelo novineca, na tihem ga je pač že ves čas. »Ali jih hitro vzamejo?«

»Ja, veš, kakor se vzame. Pri nas večjih operacij sploh ne delajo, te opravijo v zdraviliščih. Sicer pa si zastran tega lahko miren: nikoli jih ne vzamejo več kot sedem.«

»Sedem?«

»Čisto majhne koščke, veš, čisto majhne koščke.«

Zunaj so zaropotali krožniki in novinec je utihnil. Bil je preplašen in bilo ga je sram, da bi kazal svoj strah. Umolknil bo in opazoval, strah pa ga bo glodal naprej in tako se bo začel počasi spreminjati. Mislil si bo, da je obsojen na počasno smrt in smrti, ki jih bo gledal okoli sebe, ga bodo v tem prepričanju samo še utrjevale. Počasi bo otopel in nam postal enak, brezbrizen, posmehljiv in sebičen.

Dolgčas, sem napisal nekoč, ko sem bil drugič bolan. Dolgčas, vedno isto: Analfabeti pletejo košare iz vrbovih šib. Polpismeni berejo

časnike in knjige. Vsi pa igrajo najbolj bedasto igro vseh časov — človek ne jezi se. Igrajo jo zato, ker dekleta ne znajo druge in ker se jih pri tej igri lahko neopazno dotikajo. Včasih se kdo čisto po tihem — pst! — da ne bi motil ostalih, po prstih odpravi v krtovo deželo. Pri nas je dolgčas.

Nehote sem se nasmehnil, ko sem se domislil tega, tako strašno daleč se mi je zdelo. Če sem tokrat sploh na kaj mislil, sem mislil na to, če bom dobil danes pismo od Vere. Že tri tedne mi ni pisala.

»Ni ga več, sestra!« so zaklicali na hodniku.

»Sestra, Matilda ga je pobrala!«

»Sestra, kdo je zdaj na vrsti?«

»Sestra!«

»Madona, že spet eden!«

»Pojdite proč!« je rekla debela bolničarka. Rdečelična je bila, z nosom kot z britvijo sredi dveh paradižnikov. »Kosilo je na mizi, mrzlo bo, alo! Kaj še nikoli niste videli mrliča?«

»Dober tek, sestra, če boste vi jedli, jaz ne bom.«

Vzel sem pribor in odšel v jedilnico. Miran je bil bolj bled kot po navadi. Po tem, kako je z žlico brez volje brodil po juhi, sem videl, da je nataknen.

»Pa prav pred kosilom,« je vzdihnil debel gospod z zlatimi naočniki in v svileni pižami domačega izdelka, vzemal pecivo s krožnika, pustil vse ostalo nedotaknjeno in se obrnil.

»Fant je bil zelo olikan,« je rekel Miran divje. »Če bi bil vedel, da imate tako radi zeljnato juho, bi prav gotovo umrl pol ure pozneje. Naslednjemu kandidatu bo treba to posebej zabičati.«

Molčal sem. Predolgo sva bila skupaj, da ne bi vedel, kaj je v takih primerih najbolje. Stareci so sedeli za mizami in mlaskaje jedli. Nikoli v življenju še niso tako dobro in tako obilno jedli. Polagoma so se pomirili tudi ostali. Žlice so zašklepetale in rdeči obrazi so se orosili od sopare, ki se je dvigala z jedil.

Pobral sem Miranovo pecivo in mu iz mesa in kruha naredil sendvič. Pozneje bo lačen.

Na hodniku se je zaletel vame rdečeličen dečko, ki je imel poleg jetike še sladkorno bolezen in je bil vesel, da se je za nekaj časa znebil šole. Vsi so ga občudovali, ker si je sam dajal injekcije.

»Kdo je zdaj na vrsti, sestra?« je zaupno vprašal debelo sestro in jo prijel za rokav.

»Raznesi tablete, potem ti povem,« je rekla. Ni imela otrok in vedno je našla med bolniki kakšnega ljubljénčka.

»Aha in potem se boste spet zmotili, kot ste se že. Rekli ste, da bo umrl stari Kovačič, pa je umrl tale. Nič ne veste, sestra.«

»Pri starih se človek včasih zmoti, zdaj pa je na vrsti mlad. Raznesi tablete.«

Ko sva z Miranom stopila v sobo, se je nad Jurijevo tablico sklanjal črnolasec in glasno zlogoval:

»Polajnar Jurij, 29 let.« Potem se je zasmel. »Veš, da ves čas v partizanih nisem vedel, kako ti je ime. Tam si bil Zmago in jaz Črni.«

Jurij je pokimal in ga gledal. Jurij je bil eden najbolj neopaznih bolnikov in vendar je bil v bolnici že pred Stricem in morda že pred Miranom. Majhen prehlad ga je bil položil v posteljo, sicer pa ni govoril o tem. Nikoli ni dosti govoril. Včasih si je sposodil časopis in včasih je v sanjah jokal.

Z Miranom sva sedla k šahu, toda oba sva čakala na pošto in najina igra je bila samo izgovor. Nehote sem spet prisluhnil.

»Daj mi Asto, Črni,« je rekel Jurij.

»Asta ji je ime? Nikoli nisi govoril o svoji ženi, pa sva bila dve leti skupaj v gozdu, no ja, ne ravno dve leti. Kaj je z njo? Kako dolgo je nisi videl?«

Jurij je živčno trznil z rokami.

»Aste? Pol leta. Zdaj enkrat pride, te dni. Saj ni nič posebnega. Daj mi fotografijo, da jo spravim.«

Črni je molčal. Sestra je odprla vrata in vrgla Miranu in Juriju pisma, Stricu časopis. Zame ni bilo nič. Pač jutri. Toda do drugega dne je bilo neskončno dolgo, neskončno mnogo ur. Moral bi se bil že davno navaditi na to, toda vedno je bilo enako: nisem mogel gledati, kako se je Miranu vračala dobra volja in kako je Jurij hlastno raztrgal ovoj. Črnolasec mi je v trenutku postal zoprni. Nov je moral biti, ker ga nisem poznal, in ni mogel biti posebno bolan. Preveč skrbno je bil obrit, preveč namazan z briljantino in preveč zapeljive brčice je imel nad preveč belimi zobmi, ki jih je prerad kazal. Zdaj se je spet smehljal fotografiji. Vedel sem, da kaže Astina fotografija žensko visokih prsi, predrznih oči in polnih, čutnih ust. Počasi je položil fotografijo na posteljo.

»Krasno ženo imaš. Greva šah?«

»Glava me boli,« je rekel Jurij trudno in vdrugo začel brati pismo. Če sta res bila stara prijatelja, se je obnašal za čuda malomarno. Toda takšni smo postali po malem vsi.

Črni se je smehljal.

Vedel sem, da se bom nazadnje znašel v kantini, in nalašč sem zavil na drugo stran.

Na verandi je zabrenkala kitara in nekdo je zaklical ženskam. Potem je mehak bariton zapel:

*»Če te kaj po rebrih ščiplje
in če kašljaš na vse kriplje
in če hujšaš iz dneva v dan,
je to znak, da si bolan.«*

Drugi so tiho pritegnili:

*»Oj ti zadrega,
kaj bo iz tega...«*

Bili so mi zoprni.

Ženske so obstale pod verando in se zagledale k moškim. Starejše so sedele v senci na klopih in pletle. Po cesti je peljal voz z zaspanim voznikom na kupu vreč. Furgon je pripeljal in odpeljal. Bolničarke so prinesle posteljnino umrlega na sonce. Zvečer bo na isti postelji že ležal novinec in čez dva dni bodo vsi pozabili. Mrtvi se hitro starajo in in morda je to dobro. Moški so peli dalje. Sonce se je leno pomikalo po zamazanem nebu. Pri ograji, blizu klopi sta se igrala otroka. Belomodra progasta plaščka, ki sta jima bila prevelika, sta si spodrečala in se izgubila v igri.

»Pridi,« je rekel večji. Drugi je počasi počenil poleg njega.

»Saj nimava dosti časa,« je menil preudarno.

»Tri četrte ure je več kot dovolj za eno vojsko. Še prej bova gotova.«

»Kakšno vojsko?« je vprašal drugi.

»Ugani.«

Čepela sta pred velikim steklenim kozarcem za vkuhavanje. Kozarec je bil skoraj do vrha poln zemlje in črnih mravelj, ki so lazile druga po drugi, pokrit je bil s kosom šipe. Čisto blizu sem sedel na klop in si prižgal cigareto, toda nista me opazila. Nisem hotel misliti na Vero. To ni imelo nobenega pomena. Še dolgo ne bom šel domov, da bi jo lahko obiskal. Najprej v okrevališče, najmanj za dva meseca. Da bi dva meseca obdržal deklico, ki je nisem še niti poljubil? Moral bom v kantino in potem bom moral pretakniti vso bolnico, da bi dobil najbolj divje kriminalke. In potem... Nisem hotel misliti dalje. Dobro je vse, kar odvrne misli.

»Kako si to naredil?« je vprašal drugi pobič.

»To znam že dolgo. Ko je mama prala nemškimi vojakom, mi je bilo vedno dolgčas, pa sem si izmislil. Mravljišče sem preselil v kozarec. Glavno je, da ujameš kraljico in ličinke. Ostale mravlje se hitro na-

vadijo in izkopljejo rove. Ker je kozarec steklen, lahko vidiš veliko rofov in vse, kar delajo v njih.«

»Bube vlačijo,« je rekel drugi.

»To vendar ni nič. Vsak dan jih vlačijo na sonce. Sonce jih vali. Glavno šele pride: vojska! Tepli se bodo Zamorci in Indijanci.«

»Lažeš!«

»Pa nič.« Prvi je segel po pločevinasto konzervno škatlo in jo pomolil manjšemu pod nos. »Kaj je to?«

»Smrdi.«

»Tepec! Začniva.«

Urno je dvignil steklo nad umetnim mravljiščem in pokrovček s konzerve. Potem je stresel konzervo na mravljišče in ga hitro spet pokrnil.

»Zdaj bo vojska.«

Videl sem, da se je iz konzerve vsul klobčič rdečih mravelj, se hitro razmotal in se besno zagrizel v črne nasprotnike.

»Zdaj verjameš?« je zmagoslavno vprašal prvi. Drugi je molčal, požiral sline in gledal.

Črne mravlje so se presenečene umikale in vlekle bube v rove. Rdeče so silile za njimi. Nikdar se nista spoprijeli več kot dve. Sklonil sem se naprej, toda več sem uganil, kot videl. Sam sem se nekoč igral z mravljami in lahko je bilo uganiti podrobnosti. Vedno so zmagovale rdeče. Najbrž so prodirale v rove, ker sta bila dečka vedno bolj navdušena in so se jima svetile oči.

»Krasno.« je rekel manjši čez čas, »prehitro je bilo konec.«

Večji je dvignil pokrov nad mravljiščem in prislonil na rob kozarca široko deščico.

»Naj očistijo,« je rekel. »Potem bodo imele dva dni mir. Dal sem čisto malo rdečih. Tu ne morem tako hitro najti novega mravljišča, zato ne pustim, da bi se med seboj poklale. To bom naredil šele zadnji dan, preden bom šel na Golnik.«

V kantini je bilo glasno in zakajeno. Prostor je bil kot dva kupeja železniškega voza, nabito poln moških in žensk v pižamah in haljah.

Naročil sem žganje in gledal. Vedno sem pil samo žganje, ker je najhitreje delovalo.

Ženske so pile kot moški. Stale so ob mokrem pultu, držale velike kozarce v rokah in se otepale rok. V tej gneči je bilo v oblaku dima videti samo roke, kako so jim segale pod halje in niso odnehale niti pod udarci, temveč tipale vedno dalje. Ženske so z ostrimi glasovi vračale svinjske šale in se režale. Poslušalci so jih s krohotom spodbujali in ženskam so obrazi žareli.

»Poznate Drozga?« me je vprašal starec z vijoličastim nosom, ki je vedno pozabil, da me že mesece vprašuje isto.

»Milana Drozga, akademskega slikarja, kaj? No, ta, ta. Ta je moj sin!«

Naredil je globok požirek in se zamaknil v kozarec. Tako dolgo je že bil v bolnici, da se je zdel kot kos opreme. Odhajal je domov na dopust in se spet vračal. Šival je šatulje in celuloidne zajčke, da je zaslužil za pijačo. Nikdar ni zaslužil dovolj.

»In Jakoba Drozga poznate? No, ta je univerzitetni profesor, no, ta je moj brat.« Zmagoslavno se je smehljajal.

Miran je najmanj petnajstič bral svoje pismo. Ni mu ga mogla pisati žena, saj je stanovala v mestu in ga je obiskovala vsak drugi dan. Na pamet sem vedel, kako gre to branje: Prvič je hlatal in komaj dojel vsebino. Drugič je razumel več, tretjič vse. Potem se je zagledal v strop in prebavljaj sporočilo. Četrtič je poiskal posebno lepe stavke in se naslajal ob njih. Nekajkrat jih je preletel in jih kmalu znal na pamet. Desetič se mu je pismo nenadoma zazdelo plehko in prebral ga je še enkrat, da bi se prepričal, če je res. Nazadnje je le odkril drobec lepega, toda zdaj mu ni več povedal toliko kot prvič in bil je razočaran, da je pismo tako skopo, samo štiri strani. Kako dobro sem poznal to.

Franc je mešal karte in jih polagal po odeji Stricu, Gašperju in Pubeku, ki je vedno prišel na obisk. Francu so se svetile oči v širokem obrazu kot dva koščka umazanega stekla. Ta fant je komaj izdelal osnovno šolo in je zelo zgodaj začel delati na progi, toda malokdo je znal bolje računati kot on. Včasih je pozabil na nas, pa nas je dolgočasil s svojimi številkami:

»Tri tisoč imam doma. Na progi sem bil do štirinajstega, manj dve nedelji, je — je... približno dva tisoč pet sto.«

Gašper je čakal na karte in si grizel nohte. Druga roka se mu je razlezla po odeji kot mehka, utrujena, zakrnela morska zvezda.

V sosedni sobi je nekoga premagalo malodušje. Morda je bila kriva pošta, morda smrt dopoldne, morda kak drug spomin ali pijača ali pa vročina, ki je ležala v zraku kot vosek. Moral je ležati na postelji in strmeti v strop. Tožil je z zateglim, vzdihujočim glasom o usodi tuberanov nasploh in o svoji posebej. Tako vzdihujejo starci in otroci, brez prestanka, enolično in vztrajno. Tedaj je nekdo udaril po mizi in zaklel:

»Govori o babah, o nogometu, o tortah, o muziki, o vseh dvain-
sedemdesetih francoskih načinih, toda drži gobec o kavernah, saj jih
nimaš samo ti, kaj?«

V nastalo tišino se je posmehljivo oglasil drugi:

»Dolgčas ti je in domov bi rad šel, kaj? Zdaj, ko si pomagal zbrcati
Nemce od tod, bi rad malo užival svobodo, kaj? Pač še nisi zadosti
dolgo pri nas, da bi vedel, kako je to daleč za nas, kot farjeva nebesa.«

»Bog je streha,« je nenadoma rekel Stric, da smo ga vsi pogledali.
»Če nimaš te strehe, spiš na klopeh in posedaš po gostilnah.«

»Jaz hočem od boga samo mir,« je zarenčal Gašper.

»Boga ni,« je rekel Franc, »tj mešaš, Puba.«

Vstal sem, da bi v kopalnici pokadil cigareto. Z Miranom ni bilo
za lep čas nič, z drugimi še manj. Nikakršnega vzdušja 'Čarne gore'
ni bilo pri nas. Naša filozofija je bila cenena: najraje smo klepetali
in kvantali. Malokdaj smo obravnavali kaj drugega kot denar in
ženske. Postajali smo bolešno domišljavi zaradi svoje boleznj in junak
je bil tisti, ki je bil bolj dolgo bolan. Ob dobri hrani smo čakali, da
bodo zdravila naredila čudeže. Pri tem smo se polenili in pobabili.
Smrt nas je pretresla, toda naredila nas je le še bolj sebične. Bali smo
se edinole zase. Če je bila zunaj vročina kot danes, smo postali pre-
pirljivo kot ženske. Toda taki smo bili tudi, če je deževalo, napoti sami
sebi in drugim.

V kopalnici je stal Fric in kadil. Stal je tesno ob steni, na kateri
je bila prilepljena omamljena muha. Fric je potegnil polna usta dima
in ga počasi pihnil v muho, da je začela pijano krožiti po zraku in
nazadnje odletela skozi odprto okno.

Fric se je smejal. Pokimal je stareu, ki je sedel na zaboju za smeti
in vlekel dva decimetra dolgo cigatero, ki si jo je zvil iz čikov in
časopisnega papirja.

»Vse zletijo skozi okno, samo včeraj se je ena preselila pod strop.
V štirih mesecih se mi je to zgodilo samo enkrat. Vse zletijo skozi
okno.«

Zadovoljno se je smejal:

»Človek se mora malo pozabavati, ne?«

Vrgel je ogorek v školjko, spustil vodo in počasi odšel. Zdaj se
bo vrnil v sobo in na dolgo pripovedoval o muhah. Starci, ki so se
vedno zbirali v kopalnici, so zaregljali kot babe.

»God sem imel in osvoboditev smo proslavljali in kaj vem kaj še
vse. Nasekal sem se ga in domov grede v temi zgrešil most. Naenkrat
sem bil do pasu v vodi. Bredel sem po potoku gor in dol. Ko sem
prilezel domov, me je že imela.«

»Kdo ve, ali imajo tudi muhe jetiko?«

Nasmehnil sem se samemu sebi. Pred leti sem bil napisal:

»Tuberani postajamo počasi narodna manjšina.

Jetniki smo, ki jim nihče ne more dokazati zločina.

Živimo za ograjo, vsak deževni dan pa nas ogradi še posebej.

Od nekaj sto metrov sprehajališča ostane nazadnje samo postelja, obednica, stranišče.

Takrat lahko gledamo samo skozi okna v nebo in nebo je velikansko dno steklenega pljuvalnika, v katerega pljuvajo jetični bogovi strupene oblake.«

Kako vse bolj vsakdanje je bilo v resnici. Imeli smo najboljšo hrano v državi in najboljša inozemska zdravila. Vsak mesec smo sameci dobivali polovično plačo, poročeni celo. Mi pa smo postajali malodušni in zlobni. Varali smo žene in ljube, ki so potrpežljivo čakale doma in se niso naveličale zvestobe, mi pa smo se naveličali in obupali. Solzili smo se ob mislih nase in hladno pozabljali prijatelje. Vrelo je v nas, spreminjali smo se in nihče ni mogel reči, kaj bo iz nas.

Zazdelo se mi je, da je dekle, ki je šlo po cesti, Vera, vitka in svetlolasa, z živahnimi, azijsko zarezanimi očmi in z mehкими lici, ki jih je venomer zalivala rdečica. Zamižal sem in se počasi obrnil k vratom.

»Konjak,« je rekel kratko gizdalinski črnolasec, ki je bil kljub spalni urí spet na obisku, in segel po kozarec na nočni omarici. Potem je sedel na posteljo k Juriju in pomežiknil:

»Daj!«

Stric je bil zatopljen v časnik. Gašper je hropel v spanju. Novinec in Pubi sta šahirala. Mihec je listal po Miranovih filmskih revijah. Popoldne se je vleklo v neskončnost in jaz sem obupal nad kriminalko. Kaditi se mi ni ljubilo, pisati se mi ni ljubilo, misliti je pomenilo dregati v boleč zob, spati nisem mogel.

Mirana je spet prišlo. Polno steklenico vode je zlil po Frančevi postelji in se smejal, trdo in zlobno. Franc je zamrmral in zvil rjuho, da bi jo odnesel na sonce. Tedaj je Miran segel po kozarcu in mu zlil ostanek vode za vrat. Franc je segel po brisači in se obrisal. Miran mu jo je iztrgal in ga začel mlatiti z njo po hrbtu, po vratu, po glavi. Franc se je presenečeno obrnil in tedaj jih je dobil po obrazu.

Sedel je na posteljo in se zagledal v Mirana s svojimi steklastimi očmi kot prijazen pes. Miran je mlatil brez prestanka.

»Ti dobro de, kaj? Ti dobro de, opica, povej? Povej šimpanz!«

Njegov glas je bil zadihán in vedel sem, da bo zabave kmalu konec. Franc se je mirno smehljál. Malo neprijetno je bilo, ker je

bila brisača mokra, toda Miran ni imel skoraj nobene moči. Pri njegovih dveh kavernah ni bilo to nič čudnega. Franc je neskončno rad jedel sadje. Daleč nekje v Slovenskih goricah je bil doma in ga je pogrešal, preskop, da bi ga naročil iz mesta. Miranu pa je žena prinašala vsak drugi dan cele košare dobrot, od češenj in breskev do grozdja.

Od koga je dobil Miran pismo? Toda pismo je bilo morda nedolžno. Miran je pretepal tudi brez vidnega vzroka. V sobi smo bili navajeni tega, samo Črni je dvignil obrvi in novinec je preplašeno strmел vanj. Na pamet sem poznal njegovo zgodbo kot zgodbe vseh ostalih. Gledal sem ga kot ogleduje človek včerajšnji časnik, z dolgočaseno in z rahlim zanimanjem, če ni morda le še kje kakšna stvar, ki bi jo bil prezrl.

Miran je bil razvajen edinček, ki mu je skrbno mater nadomestila še bolj skrbna žena. Obe sta tekmovali za njegovo naklonjenost, zaljubljeni v njegov ozki, ovalni, fino zaokroženi obraz, v grški nos, pravilna usta in krepko brado, v svilene lase in globoke oči, on pa se je norčeval iz njiju s svojim jedkim razumom, ki ga je izšolal na univerzi in po bolnicah.

V trenutku se je zvrnil na posteljo in zahropel:

»Opica, idiot, opica, orangutan, šimpanz, sorodnik...«

Od vse besnosti je ostal samo pot na upadlem, lepem obrazu in stisnjena usta.

Franc je nesel mokre odeje na verando, obesil brisačo nad vzglavje in segel k stricu po časnik. Zvečer bo Miranova žena prinesla sadje in zdajle bo prav počasi prebral slikanico. Hladni računar ni mogel vedno skriti svoje otroške duše.

»Še veš, kako smo v partizanih vedno govorili, kaj bi dali za požirek konjaka?«

Črni se je pretegnil na Jurijevo postelji in si prižgal cigareto. To je bilo proti redu, toda ni se mi ljubilo ugovarjati. Prevroče je bilo. Moral bi iti pod prho, toda ni se mi ljubilo. Nikomur se ni ljubilo. Ležali smo na posteljah in čakali, da nas bo noč odrešila vročine in misli.

»Kaj piše Asta?« je vprašal Črni, »videl sem, da si prej bral pismo.«

Jurij je molčal in se igral s praznim kozarčkom. Črni je silil:

»Nazadnje mi lahko poveš. Kaj imam jaz od tega, če mi poveš? Jaz nimam žene. Kdo bo šel na postajo ponjo?«

»Ja,« je rekel Jurij brez zveze. »natoči še enega.«

Vsak na svoji strani sta hodila z mislimi. Družila ju je samo steklenica. Jurij ne bi smel piti. Treba bi bilo poseči vmes, toda to bi bilo proti našim nepisanim pravilom. Vsi smo bili odrasli in vsakdo je

lahko počel, kar je hotel. Jutri bo morda prijelo mene in k vragu bi poslal vsakogar, ki bi mi takrat spustil zdravnika na vrat. Nekatere stvari lahko ozdravi samo žganje.

»Nič se ti ne pozna.« je rekel Črni. Čudil sem se, kako da ga Jurij ne vrže skozi vrata, saj je bilo jasno, da se ta tip vsiljuje kot potujoč krošnjar in da svojega konjaka ni prinesel iz golega prijateljstva. Toda Jurij je moral že davno ležati za žametnimi zavesami pijanosti.

»Meni se na zunaj nikoli nič ne pozna.« je rekel zadovoljno.

»In če pride sestra?«

»Jaz lahko pijem, daj še!«

»Dobro ga prenašaj.«

Vonj po konjaku je napolnil sobo. Sestra se bo naredila, kot da ne vonja ničesar. Jurij in Črni sta sedela, zamaknjeno gledala steklenico in pila. Kako dobro sem poznal tudi to. Konjak jima je tekel po žilah. Spolzela je v možgane. Zagrnili jih je s toplo ponjavo hlapov in božajočje začel tkati svilene niti v ude. Kako dobro sem poznal to.

Nenadoma se je Jurij zasmel:

»Preveč trapasto se mi včasih zdi, da so me Švabi prihranili za jetiko. Preveč trapasto, da bom crknil na čistih rjuhah.«

»Ne govori neumnosti. Partizani kot ti ne umirajo v posteljah.«

»Morda bom crknil na stranišču, daj še.«

Potem je segel pod blazino in ponudil Črnemu:

»Jutri pride, na! Popoldne z vlakom, jaz pa že štirinajst dni ne smem ven. Beri, kaj vse piše.«

»Ne bom,« se je branil Črni, »povej sam, kar se ti zdi.«

»Kaj naj povem? Daj še enega!«

Izpil je in se pogreznil v blazine.

»Vozila se bo skoraj dva dni in eno noč. Zdaj je že na vlak. Nikdar še ni bila tu.«

»Ji nisi pisal, da ne smeš ven?«

»Težko pišem, daj še.«

»Ne dam. Če pride sestra, me požene.«

»Daj še, če ti rečem! Zakaj sem bil partizan?«

Jurijeve oči so se povečale. Brezbarvne so bile in svetle. Smehljal se je zlati tekočini in jo samo polagoma srkal.

»Pa ga le že prekleto čutim,« je rekel tiho, »takšna reč dobro de. Se veš v partizanih, kako smo rekli...«

»Poznam hotel, kjer bi lahko dobila sobo, tudi če bo drugje vse polno.«

»Vem, ti se znajdeš. Ti si tudi v požgani vasi iztaknil hrano. Pol leta je nisem videl.«

Njegove misli so begale. Črni se je naslonil na komolec in tiho zažvižgal. Zdaj sta bila končno skupaj — Asta.

»Tri leta sem bil v partizanih,« je rekel Jurij in jezik se mu je zapletal, »ves čas je bila sama doma. Otrok še vedno nimava.«

Črni je nalil in Jurij je srknil.

»Koliko je stara?«

»Štiriindvajset.«

Črni je spet zažvižgal.

»Ni bila nedolžna, ko sem jo dobil,« je počasi rekel Jurij, »daj še.«

»Ne, dosti imaš.«

»Daj še! Kaj so pa ti naprstniki! Da bi ti videl, iz kakšnih loncev pijemo pri nas doma.«

»Ne dam.«

»Na!« Jurij je vrgel na odejo pomečkan stotak, »na, zdaj je moj! Kupi drugega, če hočeš. Kaj misliš, zakaj sem se varoval Švabov?«

»Kupil bom drugega in drugič ga bova pila skupaj.«

»Ni bila nedolžna. Tri leta sem bil v partizanih. Potem sem začel hoditi po bolnicah. Leto dni v bolnici, mesec dni doma. Zdaj bo kmalu leto dni, kar sem tu. Kaj misliš?«

»Ne poznam je.« je obotavljivo rekel Črni, »naš kurir je imel dekle. Ko se je čez dve leti vrnil, je bila še prav takšna kot takrat, ko jo je zapustil. Ženske so vražje različne.«

»Ti je ne poznaš. Asta ni čakala.«

Črni je zmignil z rameni. Če je hotel doseči, da bo Jurij pijan, je to dosegel. Igral se je s stotakom. Pregibal ga je in ga zlagal tako dolgo, da je bil samo še kepica.

»Mi tudi nismo bili svetniki,« je zagodel, »se spominjaš Nade in Tončke in drugih?«

»Pri moških je drugače.«

»Vraga je drugače,« je rekel Črni in se pretegnil kot maček. »Če se navadiš, si prav tako ženskar, kakor je ženska cipa.«

»Asta ni cipa.«

Jurij se je pognal pokonci in zakašljajal. Ves čas sem se bal tega. Moralo je priti. Kašelj ga je zgrabil s tako silo, da ga je vrglo na posteljo. Prijemal se je za grlo in se davil. Mahal je z rokami in jecljal:

»Asta ni ... cipa!«

»Saj nisem rekel, da je,« je dejal Črni mehko in ga gledal s svojimi toplimi, mokrimi očmi.

In dneva še vedno ni hotelo biti konec.

(Konec prihodnjič.)

TUBERANI

Marjan Kolar

(Konec)

Po večerji je prišel župnik in stari Kovačič je oddrsal v govorilnico. Jetiki se je pri njem pridružil še rak. Teden dni že ni jedel in vsakomur je bilo jasno, da ne bo več dolgo. Zaklenila sta se in slišati je bilo samo enolično mrmranje kot z nekega tujega, daljnega sveta. Starec ni in ni hotel umreti, župnik je prišel že tretjič. Čez pol ure ga je, tudi sam ves siv in nadložen, pripeljal nazaj v sobo.

»Primojduš,« je pihal stari Kovačič, ki so ga utrudile stopnice, »primojduš, kako težko hodim.«

Pospravili smo še zadnji obrok hrane ta dan. Sedeli smo v jedilnici, bili smo siti in leni, vsega naveličani in preveč spočiti, da bi si želeli v postelje.

»Ali bi me hoteli ob večerih učiti angleščino?« je vprašal invalid Mirana. »Zelo važno je zame, če se začnem učiti angleščino.«

»Zakaj?«

»V nemški vojski sem izgubil nogo. Imam pravico do nemške pokojnine. Zdaj pišem v Nemčijo. Nemško znam, ampak zdaj so tam Amerikanci, razumete?«

»Amerikancev ni več,« sem rekel.

»Angleščina je težka,« je rekel Miran, »jaz vam napišem pismo.« Pisal je prošnje za invalidnine, za podpore, za pokojnine. Norčeval se je sam iz sebe, vendar je pisal.

»Že, že,« je rekel invalid in mencial, »najlepša hvala za prijaznost, gospod, toda mogoče vas ne bo več tu, ko bom dobil odgovor, in kdo mi ga bo potem prevajal?«

Miran se je zarežal:

»Torej mislite, da me bo prej vzel vrag?«

»Ne, ne,« je hitel, »ne, nisem tako mislil. Kaverno imam, veste, kavernico za majhno češnjo, morda še manjšo, tako je rekel gospod doktor. Kmalu bom dober in potem moram imeti pokojnino. Zelo važno je zame, da se naučim angleško.«

»O. K., dobro,« je rekel Miran.

»Kdo mara tuberana v službo?« je vprašal nekdo.

»Kdor je pameten, ga ne mara, kakor nekateri ne marajo v službi poštenih žensk, ki imajo redno vsaki dve leti porodniški dopust.«

»Saj se lahko prekvalificiraš,« je rekel drugi, »zakaj pa imamo delovno terapijo?«

»Dobro, prijatelj,« se je oglasil Miran, »koliko pa je pri nas podjetij za pletenje košar? V kaj naj se prekvalificira mizar? V krojača? Kam naj se prekvalificira študent? V piskroveza?«

»Vseeno v kaj, samo da živi.«

»Nemara.« je rekel Miran. »Moj kolega je zaprosil za štipendijo v tovarni. Ko so povedali direktorju, kaj bi rad, ga je dal poklicati k sebi in mu ponudil roko. Takoj nato ga je pogledal in mu rekel v obraz: ‚Prijatelj, vi ste bolni. Drži?‘ Kolega je priznal in ni dobil štipendije. Podjetje ni hotelo tvegati. On se je lahko takoj prekvalificiral.«

»Kako je mogel direktor vedeti?«

»Kolega je imel potne roke. Vsem nam se potijo dlani. Tega ni mogoče skriti.«

In spet so se naglas smilili sami sebi. V resnici smo imeli delavnico. Mizar je lahko tam nekaj ur na dan brkljal z obličem in z žago ali pa je samo prišel božat les. Čevljar je lahko kaj malega potolkel, krojač zlikal. Mi drugi smo se samo igračkali z orodjem, ki ga nismo imeli nikdar prej v rokah. Potem smo poskusili zares in smo bili neverjetno nerodni in plahi. Vendar smo s tem preganjali čas. Ko smo postali spretnější, je prišlo tudi zanimanje in nazadnje veselje in ponos nad našimi bednimi stvaritvami. Čez nekaj tednov, ko dela ni vzpodbujala ljubezen in smo se vsak večer vračali v svoje prazne, preležane postelje, ki so vonjale samo po moških, smo vse skupaj zagnali v kot in se spet zažrli vase. Mučno in zoprno je bilo delati v prazno.

»Bolan sem,« sem napisal nekoč in to je bila edina stvar, ki se je nisem sramoval.

»Bolan sem.

Včeraj sem videl prve češnje.

Danes sem prvič videl človeka s šestimi kavernami. Osemnajst let mu je in igral je duraka.

Padel je prvi list in muhe so pijane.

Prvič sem varal dekle. Ženska je bila deset let starejša od mene. Potem sem skoraj bruhal.

Našel sem prvi sivi las in videl prvo snežinko.

Še vedno sem bolan.«

»Kdo je zdaj na vrsti, sestra?« je vprašal rdečelični dečko in skakal okoli debele bolničarke kot Indijanec.

»Polajner Jurij,« je rekla, »glej, da nikomur ne poveš.«

»Nikomur, sestra.«

Toda pri nas ni bilo skrivnosti.

»Madona, madona,« so rekli, »in kdo potem?«

»Gašper? Kovačič?«

»Kovačič je že zdavnaj na vrsti.«

Legel sem v svojo posteljo poleg Jurija in molčal. Če je bilo res, kar je rekla sestra, potem je bilo vseeno, če se je še zadnjikrat napil. Če je res, potem ni mogoče nič storiti. Spet je bil Črni pri Juriju in spet je nalival.

»Na zdravje kurirja, ki je našel svoje dekle takšno, kot jo je pustil,« je šepetal Jurij. Čudil sem se, da je toliko prenesel.

»Bedarija,« je rekel Črni, »tvoja Asta je ženska, kot se reče.«

»Lepa je,« je rekel Jurij. »Ti si moj najboljši prijatelj.«

Soba se je spravljalna spat. Gašper je moral nekje izprostiti svojo merico. Ležal je na pol na trebuhu kot otrok in skrival glavo pod roko. Zanj se je dan končal.

»Ti si moj najboljši prijatelj. Ne poznaš Aste. Ali veš, po kaj pride? Ni ti treba praviti, ti veš. Ti že veš, zakaj, če je pol leta nisem videl. Ne morem ven. Če je čakala, je prekleto težko, toda ne verjamem, da je. Kako naj vem, če je čakala?«

Črni je molčal in kadil. Venomer je bolščal v Jurija s svojimi mehкими rjavimi očmi in črne brčice so kazale snežno bele zobe. Pravi junak šolark in služkinj. Jurij je srkal iz polnega kozarca. Konjak je že davno opravil svoje. Leno in vonjavo je krožil po možganih. Napolnil jih je vse do enega koščka, ki pa je bil še vedno močnejši in se je upiral z zadnjimi močmi.

»Če dahneš Asti v uho,« je rekel ta košček, »se strese in ne ve več zase. Če jo pobožaš po laseh nad vratom, začne hitro dihati in ti veš, kaj to pomeni. Če jo potem stisneš za zapestje, je konec z njo. Ti si moj najboljši prijatelj. Me je čakala? Ne veš? Ni me, to ti povem jaz. Ti si moj najboljši prijatelj. Nalij!«

Črni je kadil in poslušal. Pil že davno ni več.

»Če jo poljubiš na grlo, zleze vase in potem... Nalij! Ti jo boš spremljal v hotel in potem jo boš pripeljal sem. Rekel boš vratarju, naj me pusti z Asto v sobico. Boš, kajne? Ti si moj najboljši prijatelj. In konjak boš kupil. Asta rada kaj spije vmes. Potem je kot ogenj. Reci doktorju, naj ti da prosto. Jaz ne morem ven. Kaj bi rekli partizani, če bi vedeli, da ležim, ko pride žena? Režali bi se, da bi se tresle šipe!« Jurijev glas je postajal zaspan. »Veš, in potem jo boš pripeljal sem. V vratarjevo sobico. Tako kot delajo drugi.«

In končno so ugasnili luči, toda dneva še vedno ni bilo konec.

Nekje v temi, na drugem svetu so se prepirali pijanci. Daleč nekje je peljal vlak. Za hip se je stresla zemlja, potem je bilo slišati samo še tiho hropenje. Odprto okno je bilo svetla lisa v steni. Kljub temu

je bilo toplo in skoraj zatohlo. Modra žarnica je brlela nad vrati kot oko slepe živali.

V sosedni sobi sta se dva pogovarjala in vendar sem slišal vsako besedo, kot bi mi govorila na uho:

»Poljubila me je,« je rekel eden. »Bolan sem, sem ji rekel. To je vseeno,« je rekla in me poljubila. Prekletó, kako to dobro de.«

»Hm,« je zagodel drugi.

»Jezus, kako sem jo,« je vzdihnil prvi, »Jezus!«

»To, ki ni bila bolna?«

»Ne, drugo, v zdravilišču.«

»Je bila lepa?«

»Ne bi rekel ,lepa'. Visoke prsi je imela in zajčjo ustnico, toda to ni bilo važno. Vročá je bila, vroča, da se ne da povedati. Januarja je bilo. Izmuznila sva se, ko so šli drugi v kino in najela sobo za dve uri. Soba je bila mrzla ko led, navadna kmečka podstrešna kamra. Toda ona... Potem sem en teden jaz skrivaj pljuval kri, en teden ona. Kaverne so se odpirale in zapirale kot vrata v gostilni, toda vedno sva prišla skupaj.«

»Lažeš. In potem?«

Vzdihovanje je utihnilo.

»Kaj potem?« se je začudil prvi, »kaj si prvič tu? Vzelo jo je. Odjuga. Mene bo tudi in tebe tudi. Toda tega se bom spominjal do konca. Jezus, kakšne prsi je imela.«

Poleg mene je hropel Jurij s piskajočim glasom. Pri oknu se je v spanju smejal Franc. Tema je ležala nad posteljami kot črn prt.

V drugi sobi sta postelji tiho zaškripali in v enakomernem ritmu škripali dalje; tiha, žalostna pesem zarjavelih vzmeti.

Takšne so bile naše noči: spomini, sami spomini. Kakor brezzobi, škodoželjni starci so drsali med posteljami s tihimi koraki, votli in krhki, in se sklanjali nad speča trupla.

Pred leti je bilo, ko sem prvič zbolel in prebil svojo prvo noč med tuberani. Ves teden že nisem kadil, ker sem verjel, da bom umrl, če si bom prižgal cigareto. Nisem mogel spati. Hodil sem v kopalnico, gledal v noč in se spet vračal. Okoli mene so hropili in kašljali bolniki. Tiste, ki so ležali pri vratih, sem v brljivi svetlobi modre žarnice videl razločno. Zdelo se mi je, da so mrtvi. Voščena koža je komaj pokrivala štrleče ličnice. Tedaj me je nenadoma objel smrtni strah. Zazdelo se mi je, da vidim vase, kako počasi razpadam pri živem telesu, brez bolečin in brez moči, da bi se temu uprl. Zagnusil sem se samemu sebi. Zazdelo se mi je, da sem se odmaknil tisoče kilometrov daleč in da gledam samega sebe v tej sobi, kot bi gledal film.

Umrl sem in nihče me ne pozna. Domačim so poslali brzojavko, toda ti lahko pridejo šele naslednji dan, zdaj pa sem samo truplo, ki ga hodijo gledat iz vseh sob, vsem v napoto, ko je radovednosti zadoščeno. Zapeljejo me v kamro in zunaj sije sonce. Ni me več in nikdar več me ne bo. V trenutku sem se spomnil plesa, deklet, hribov, godbe, Livije. Zvil sem se pod odejo in trepetal v blaznem strahu. Tako strašno grozljivo in težko je ležalo na duši in vsa soba je bila mrtvašnica, polna nenavadnih šumov.

Tako preprosto je bilo potem čez nekaj dni pokazati pokvarjen zob in oditi namesto k zobozdravniku k Liviji.

Vedela je, da sem bolan in me ni pričakovala. Učila se je za izpit in zvezek ji je zdrknil s kolen, ko sem jo objel. Začel sem jo poljubljati z lakoto, ki je dotlej nisem poznal. Otrpnila je od presenečenja in mi ni vračala poljubov. Potem me je odrinila.

»Ne na usta,« je rekla in zdelo se mi je, da slišim svojo staro profesorico matematike, »ne na usta, saj veš, da je nalezljivo.«

Zabolelo me je, toda objel sem jo in jo hotel ljubiti tako, kot sva se ljubila tolikokrat, toda ona me je spet odrinila.

»Ne smeš,« je rekla, »to bi ti zdaj škodilo. Počakaj.«

Z vajenimi gibi si je hitro odpela bluzo in steznik in mi ponudila prsi v poljub kot gospa, ki vrže beraču kovača v klobuk.

Srečala sva se šele čez dve leti in si bežno pokimala v pozdrav. Ko sem se tistega dne vrnil v bolnico, se mi je zdelo, da sem postal tuberan.

»Se je posrečilo?« je tiho vprašal Miran.

Prezrl sem bil, da je Stric tiho vstal in zamenjal svoj pljuvalnik z Miranovim, pa spet hitro legel.

»Kaj meni kaj praviš?« se je delal zaspanega.

Miran si je prižgal cigareto in se smejal. Rad sem ga imel, kadar se je smejal tako. Tiho in polno kot otrok.

»Oh, Stric,« je šepetal, »kaj ne veste, da je krasti greh?«

»Krasti?« Stric je zdaj priznal, da je buden, toda ni se vdal kar tako.

»Tudi zamenjati slabe hlače za dobre je greh in celo dobre za slabe. Stric, vi bi vendar morali vedeti, da malokdaj zaspim pred polnočjo. Toliko stvari imam na duši, da mi ne dajo spati. Vedno sem videl, kako šahirate z mojim pljuvalnikom, posebno takrat, kadar je treba oddati sputum na pregled.«

Stric je momljajl nekaj nerazumljivega, Miran pa se je smejal naprej.

»Saj menda ne mislite, Stric, da doktor Kosec tega ne ve? Dragi Stric, v laboratoriju res že tako dobro poznajo vaš in moj pravi sputum, da ju ni mogoče zamenjati. Po drugi strani hodite na rentgen in tam vidijo, da so vaša pljuča čisto v redu.«

»Torej doktor Kosec ve,« je vzdihnil Stric, »in kaj bo zdaj?«
»Nič ne bo, Stric, ker je doktor Kosec pameten človek, vi pa ste tudi možak na mestu. Pisal je v vašo vas in se pozanimal za vaše razmere.«

»Kako veš? Kdo ti je povedal?«

»Bolj tiho morate govoriti, Stric, ljudje spijo. Saj veste, da mi ženske v pisarnah vse povedo, so pač ženske. Pa povejte vi, kako je s tem.«

»Doma nimam kaj iskati,« je odrezal Stric in se obrnil na drugo stran.

Torej je imel tudi Stric dva obraza, vsakdanjega in tistega, ki ga je skrival pred nami. Zdrav je bil, toda kradel je bacile ponoči, da bi lahko ostal v bolnici. Se je tudi pri njem ponovila prastara zgodba o očetih in sinovih? Nikoli se ni pritoževal, niti omenil ni tega.

Segel sem po cigareto. Kadila sva v dvojce z Miranom in nekaj časa molčala.

»Ne da se mi spati,« je rekel Miran čez čas in legel vznak. »Preveč ležimo, da bi mogli spati vso noč. Potem se premetavaš po postelji, buljiš v strop in poslušajš.«

Zagledal se je skozi okno in ni več spregovoril.

Dim se je vlekel skozi odprto okno. Okoli dvoriščne luči so plesale vešče. Za njimi je trepetalo temno nebo. Soba je bila mehak pastel zelenih in vijoličnih senc.

Nekoč sem napisal:

»Jesen je tisti letni čas, ko umirajo tuberani.«

Jeseni pride nebo k zemlji na obisk. Potem steče pogovor o letini. Slišimo dež, pa ne vemo, kaj pomeni. No, zemlja in nebo se pogovarjata in zemlja je kot vse ženske, pa razkazuje nebu svoje barve in se baha. Včasih se pritoži, da ji je nebo popackalo lepo rdečo vlečko. Takrat se nebo razjezi in potem zanese veter dež ob okna.

Jesen je tisti letni čas, ko umirajo tuberani.«

»Doktorji so ciniki,« je rekel Miran, ko smo po zajtrku sedeli v jedilnici in kadili. »Navsezadnje pa to pri njihovem poklicu tudi ne gre drugače. Kar sem jaz tu, je šlo našemu doktorju Koscu dvanajst tuberanov k hudiču. Dvajset jih je poslal umret domov. Koliko jih gre torej zdravniku, ki je v službi deset, dvajset let?«

»Nekateri so dobre duše.«

»Nič bolj dobre kot ti ali jaz. Nikjer nimajo zdravniki tako malo opraviti z bolniki kot pri nas. Tu je vmesna postaja, križišče, oni pa neke vrste prometni miličniki: britof — operacija, okrevališče — dom. Vsak mesec te enkrat pregledajo na rentgenu in vsak drugi dan ti povejo pri viziti slab vic. To je vse. Vse ostalo opravijo zdravila, hrana in čas.«

»Dobri so, da zdržijo med nami,« je rekel Črni.

Gruča bolnikov pri sosedni mizi je pobožno poslušala pogovor in kimala kot zbor obešencev, ki jih maje veter:

»Ja, ja, naši doktorji, ja, ja.«

Miran je zmignil z rameni.

»Kaj mislite, kako dolgo ostane takšen zdravnik pri tuberanih, če je sam zdrav? Nekaj let morda, dokler se ne oženi. Potem dobi družino in se zboji za zdravje otrok. Kmalu ga ni več.«

»Dolžnost vsakogar je, da skrbi za svojo družino,« je rekel gospod z zlatimi naočniki, ki mu je včeraj mrlič pokvaril tek.

»Čista resnica,« je predaval Miran. »Stalni zdravniki so pravzaprav samo primariji, ki imajo tudi najmanj neposrednega stika z nami. In potem so tu še tisti, ki so bili ali pa so še sami tuberani. Ti so najboljši. Od naših dva — Kosec in Štrekelj.«

»Ta dva?«

»Ta dva. Kosec ima plastiko, Štrekelj pa je do nedavnega dobival zrak. Tak človek nima več tistega, v šoli privzgojenega strahu in odpora do tuberanov. Sicer se pa zdravniki z nikomer ne poljubljajo.«

»Sta pa tudi ta dva cinika,« sem rekel.

Sporočili so nam, da bodo popoldne otroci priredili proslavo na čast obletnici Zveze komunistov. Vabijo vse tiste, ki lahko hodijo, in tudi tiste, ki ne morejo. Rekli smo, da smo slišali. V bolnici je zašumelo. Zdelo se je, da čas hitreje poteka. Spet nekaj, da bo dan prej mimo. Jutri je potem nedelja, dan obiskov. Bolnica je zaživela v pričakovanju in obrazi so postali veseli.

Ob desetih se je priklatil Gašper iz mesta pijan in kričal po hodniku:

»Je komu kaj mar, če se jaz derem?«

»Seveda ne, Gašper,« je rekel Stric. »Sedi in mi daj nogo. Čez pol ure je vizita.«

»Je komu kaj mar, če sem jaz zdrav ali bolan ali če jutri crknem?«

»Najbrž presneto malo,« je rekel Stric neomajno mirno. »Daj drugo nogo.«

»Je komu kaj mar, če sem vesel ali če me kaj grize?«

»Meni ne,« je rekel Stric. »Dvigni zadnjico!«

Sezul in slekel ga je hitreje kot najbolj izurjena bolničarka. Čevlji so izginili in povaljana obleka se je skrila. Ostal je samo gol človek z deškimi telesom, z rameni, ki so se udrla v telo in z razrezanim hrbtom, da ga je bilo hudo pogledati. Otrok z moško glavo, ki se je pijano oziral naokoli.

»Nikomur nič mar, če se jaz derem.«

»No, pa se deri v božjem imenu.« Stric mu je spretno oblekel pižamo.

Jurij je molče ležal na postelji in gledal v strop. Nekje je bil iztaknil kurje pero in se gladil z njim po prsih. Izgubljeno se je smehljal.

»Moja teta ne more verjeti, da je pri nas tak dolgčas,« je rekel Franc, ki mu je bilo na obrazu brati, kako se veseli proslave. »Kako more biti dolgčas, ko pa je tooliko moških skupaj.«

Zasmejali smo se in začeli po vrsti pripovedovati šale.

Vizita je bila hitro mimo. Običajna uglajena prijaznost, običajne obrabljene duhovitosti. Smeli bomo na ležalnike. Doktor Kosec se je ustavil samo pri Juriju in ga dolgo preiskoval. Ni bil zadovoljen. Nazadnje je poklical našega Mihea s seboj in odšel.

Franc je bil utrujen od smeha in je začel računati, koliko denarja bi nabral, če bi mu vsak Slovenec podaril dinar. Ko je zračunal nekaj čez milijon, je na široko odprl oči, potem pa je začel še enkrat, da bi videl, če se ni kje zmotil.

Puba in novinec sta igrala karte. Pošte nisva dobila ne Miran ne jaz. Razočaranje je bilo danes samo še gluha bolečina.

»Obisk dobim danes,« je rekel Jurij sestram, ki so se kar naprej vrtele okoli njega. Popravljale so mu rjuho, potem so mu prinesle sadnega soka in mu spet po nepotrebem rahljale vzglavje.

»Žena pride čez pol ure z vlakom. Dolgo se nisva videla. Kaj mislite, ali jo bo doktor Kosec pustil k meni?«

»Gotovo jo bo pustil,« je rekla sestra, »nič se ne vznemirjajte.«

»Še petindvajset minut,« je rekel Jurij in gledal na uro. »Ne počutim se dobro, sestra, ne bi smela priti danes.«

Preletel sem časopis. Nič posebnega. Napovedovalci so ugibali o izidih nedeljskih tekem, podjetja so iskala direktorje, na gospodarstvo se nisem razumel, politika me je dolgočasila. Roman se je vlekel v neskončnost.

»Pojdiva na ležalnike, sem rekel Miranu.

Naši ležalniki so bili pomešani z ženskimi. Senca je bila tako nabito polna, da sva komaj iztaknila nekaj kvadratnih metrov pro-

stora. Potem je Miran ugotovil, da še ni prebral nadaljevanja romana in je odšel po časopis. Vrnil se je slabe volje.

»Ne vem, kaj je z Jurijem,« je rekel. »Venomer gleda na uro in sprašuje po ženi.«

»Sestra mu je napovedala konec,« sem rekel.

Pogledal me je in zaklel kot že dolgo ne.

»Midva sva med najstarejšimi tuberani,« je rekel.

Moški so bili zleknjeni v ležalnikih in se igrali z mlado Jožico. Deklica je imela trinajst let. Velike sinje oči so se smejale iz drobnega obražčka. Suho telo, ki se je komaj začelo prav razvijati, ji je do peta skrivala modra halja.

Moški so ji ponujali bonbončke, jo jemali na kolena in ji kradli poljubčke.

»Prekleta svinjarija,« je zaklel Miran in se dvignil.

Nekdo je segel Jožici pod haljo v drobne prsi in Miran je to videl. Jožica se je otepala, vendar ji je najbrž ugajalo, da je toliko moških okoli nje.

»Vse drugo ni svinjarija,« je rekel Miran, »to pa je.«

»Izneverjaš se svojim naukom,« sem rekel posmehljivo. »Kaj pa nas čaka vse skupaj, s tole majhno Jožico vred?«

»Ni res! To dekletce ni tuberan. Vsaj možnost ima še, da se izogne temu. Kakor hitro se bo enemu posrečilo pri njej, bo z njo konec.«

»To se bo zgodilo,« sem rekel.

»Toda to je svinjarija vseh svinjarij,« je zaklical Miran. »Naj jo vzamejo domov ali naj jo dajo na otroški oddelek, naj kaj naredijo!«

»Zakaj ne greš k dedcem in jim tega ne poveš v obraz?« sem ga tiho vprašal. Miran je molčal.

»Zato ne greš, ker veš, da bi se osmešil, in ker veš, da je brez pomena. Tole dekletce je ženska in oni so moški. Ona je samica in oni samci. In devica je. Nepokvarjena, nepoučena, radovedna. Na nič drugega ne mislijo kot na njeno devištvo. Kaj veš, če se komu ne sanja ponoči, da ji ga jemlje? Ničesar drugega ne vedo kot to, kadar so skupaj, in nihče jih ne more odvrniti od tega.

Deklica živi v sobi med ženskami, ki sanjarijo o moških, kot mi sanjarimo o njih. Vsi hočemo isto in ti to dobro veš. Če je tile tu še ne bodo pokvarili, jo bodo pokvarili kje drugje, na Golniku, na Pohorju, v Topolščici, saj je vseeno, kje. Štiri leta prezgodaj se bo vdala in ker bo menjavala bolnice, bo menjavala ljubčke. Nič ne moreš za to, prezgodaj bo dozorela.«

»Premlada je,« je ugovarjal Miran, toda njegov ugovor je bil slaboten. Njegov lepi obraz se je stisnil v obupni nemoči, in če bi bil

zdajle pri roki Franc, bi ga pretepal, pretepal z največjo naslado, samo da bi se prostil.

»Premlada za kaj,« sem ga vprašal, »za ljubezen ali za smrt?«

Umolknil je in se obrnil od mene. Gledal je nekam daleč čez prašno predmestje. Ne bi bil smel reči tistega o smrti, toda bil je odrasel človek in mene je Jožica spomnila na Vero. Vera mi ni odgovorila. Enkrat samkrat sva plesala. Deset let je bila mlajša od mene. V gimnazijo je hodila in drobne skrbi je imela: ne nauči se predpisane snovi in se boji profesorja. Drugače sta je sam smeh in zdravje in zaljubljena je v Clarka Gabla. Morda ji je umrla stara mama, toda stari ljudje morajo umreti in mrtvi se hitro starajo.

Ponudil sem ji zakon. V pismu iz bolnice, pred tremi tedni. Hotel sem spet biti zdrav, imeti nedolžno mlado ženo, zdrave otroke, sonce in smeh, vse naenkrat. Kot nagrado za kaj? Res, za kaj? Nisem vedel.

Miran je molčal ves preostali čas do kosila in potem ni maral z menoj na proslavo. Rekel je, da bo ostal pri Juriju.

Vsi drugi smo šli, in ko sem se po dolgem času spet enkrat znašel v majhni podeželski kinodvorani, sem se vprašal, čemu sem pravzaprav prišel, pa nisem vedel pravega odgovora.

Ventilatorji niso delovali in na razmajanih stolih se je gnetla množica ljudi; vroče je bilo. S Stricem, s Francem in z drugimi vred sem strmel v rdečo zvezdo in v slike voditeljev in čakal, kaj bo.

Tako dobro sem vedel, kako potekajo priprave za proslavo, kot bi videl skozi zaveso. Nekdo išče note za glasbeno spremljavo in teh not ni nikjer. Glavni govornik si izmenoma gladi lase in si popravlja kravato, pa pohrkuje, da se mu ne bi zaletelo. Polglasno mrmra svoj govor in s svojo nervozo dela zmedo še večjo. Napovedovalec je založil spored in glavni recitator manjka. Vedno in povsod je bilo tako.

Človek knjig sem bil že dolga leta, da sodim v družbeno pasivo, mi je bilo zapisano na obrazu in tu sem sedel, ker mi je bilo prijetno med ljudmi, ki so s slabo prikritim vznemirjenjem čakali in upali, da bodo videli kaj lepega in da jim bo dan hitreje minil. Dosti je bilo med njimi starih borcev, ti so se napravili posebno lepo. Vedel sem, da me bodo majhni recitatorji in pevci popeljali za kakšno urico na sprehod po znanih stezah našega poetičnega in patetičnega lep-slovja, kar bo malo ganljivo in precej pusto, pa sem vendarle čakal z ostalimi vred.

Osem deklic v belih platnenih pižamah je zapelo pesmico. V trenutku so me spomnile zgodbe o Maksu in Moricu, ki sta nastavila kokošim vabo, privezано na nitke, ki sta jih na sredini zavozlala. Kokoši so vabo požrle in potem obupno vlekly vsaka na svojo stran, pa ven-

darle niso mogle narazen. Morda so se male pevke zavedale tega, ker so pele vedno glasneje in vendar junaško narobe do konca. Odobrovoljeni ljudje so jim ploskali in jaz sem pomagal.

Miran se je preril skozi množico in zadihani sedel poleg mene.

»Jurij je bruhal kri,« je zašepetal. »Dobil je transfuzijo, toda ne verjamem, da bo pomagalo. Preveč je pil včeraj in že prej je bil slab. Zdaj se mu blede in ves čas govori samo o ženi, ki naj bi danes prišla na obisk. Ti ležiš poleg njega. Povej, kaj sta imela včeraj Jurij in tista črna opica med seboj!«

»Pst!« Ljudje okoli naju so zasikali in Miran je umolknil.

En sam reflektor je posvetil in v rjavkast somrak na odru se je pripeljal voziček s šestnajstletnim fantom. Ko je zavozil v stožec bele svetlobe, se ni niti malo zmedel. S kratkim gibom glave nas je pozdravil in začel brati svoj govor.

Bral je počasi, nekam vsakdanje. Iz njegovih besed je bilo čutiti, kako je ponosen na to, da sme govoriti prav on. Povedal nam ni nič novega, toda staro je povedal preprosto in lepo. Ljudje so utihnili in sam sem se nalezal njihove negibnosti. Miran se je od razburjenja tresel, toda premagal se je in se grizel v ustnice.

Fant na odru je rekel, da smo bolni. Rekel je, da je naša bolezen zelo težka in dolgotrajna. Če te bolezní ne začnejo zdraviti pravočasno, se lahko zavleče za leta in pohabi človeka za vse življenje. Če je sploh ne zdravijo, človek kmalu podleže.

Pogledal je po dvorani, kjer so na prav takih vozičkih kot on ležali ljudje, raztopljeni v toplem somraku, da je videl samo sence. Pod odrom so kot miške čepeli otroci in se dolgočasili. Kdaj bodo spet pesmice in igra?

Fant je rekel, da so se pred vojno ljudje z našo boleznijo vlačili po vaseh od hiše do hiše, potem so počasi shirali. Bolni na kosteh so hodili od semnja do semnja. Moleli so bolne ude mimoidočim in prosili vbogajme. Nihče jih ni rad videl. Drugi spet so bili v nadlego svojim lastnim družinam in životarili so topo, zamorjeno življenje, pa niti životarili niso dolgo. Zdaj sedimo v zdraviliščih in se zdravimo, ker nam je to omogočila naša oblast.

»Jurij umira,« je hripavo šepetal Miran poleg mene. »Pusti to prekleto proslavo in pojdi k tovarišu, ki umira. Njegove žene ni od nikoder in nekaj se mu je treba zlagati, da bo laže umrl. Povej mi, kaj naj mu rečem? Kaj je imel s tistim črnim polizancem? Ti si bil poleg, povej.«

Dekle poleg mene pa druga dekleta spredaj in zadaj bi mogla posoditi svoje prsi vsaki filmski igralki, pa nikoli ne bodo mogla po-

nuditi teh prsi otrokom, ker se bodo bala, da ne bi rodila majhnih bolnikov. Živela bodo še dvajset, trideset let z neizpolnjenimi željami, toda ž i v e l a bodo.

Mlada ženska z obrazom madone in druge z vsakdanjimi obrazi ne bodo mogle nikoli več postati matere, ker imajo razen pljučne še kostno tuberkulozo in od operacij otrdele kolke. Gledale bodo tuje otroke, toda živele bodo, ker jim je to omogočila oblast.

Miran me je zgrabil za roko in mi zaril prste v meso, da sem jeknil.

»Kaj veš o Jurijevi ženi?« je siknil.

»Črnolasec jo je šel čakati na postajo, da bi ji priskrbel pre-nočišče.«

Miranu je vzelo sapo, potem je zaklel. Oči so mu zažarele in po vozniško je psoval predse, čeprav so ljudje okoli naju ugovarjali.

Fant na odru je rekel, da najbrž v nobeni drugi državi tile malčki pod odrom ne bi hodili v šolo, tu pa pridejo učitelji k njihovim posteljam in jim povedo prav iste lepe stvari, kot jih po vsem svetu pripovedujejo zdravim otrokom, ker jim je to omogočila naša oblast.

Šestnajstletna deklica in dvajsetleten fant sta se v vrsti pred menoj držala za roke. Imela sta se rada in verjela sta, da bo njuna ljubezen trajala večno. V svoji zmoti sta bila srečna, in ko enkrat ne bosta več, bosta vendarle še vedno živa.

Fant je rekel, da imamo radio, kino, obiske, delavnice, knjižnice, dopuste. Imamo... Govoril je dalje in potem je njegov govor zalilo ploskanje.

Prižgale so se luči. Pred očmi so se mi v trenutku zvrstile zgodbe vseh teh ljudi, ki sem jih poznal: Stričeva, Miranova, Frančeva, Pubijeva. Zgodba o možu, ki so mu ljubeznivi sosedje sporočili, da ga vara žena. Zgodba o fantu, ki se je naučil hoditi in govoriti v bolnici in so ga, ko je prišel domov, morali poslati v poboljševalnico, od tam pa spet nazaj k nam. Zgodba o nekom, ki je ležal leto dni, končno odkrevsal na vrt in prosil nekoga, naj mu utrga malo trave, ker se sam ni mogel skloniti.

Dvorana je bila nabito polna resnih in žalostnih zgodb, ki jih je bilo preveč, da bi še bile žalostne. Seštevanje jih je premlelo in spremenilo in pustilo eno samo resnico: smeli smo živeti.

»Kaj si pijan?« je zakričal Miran name, ko me je izvlekel iz dvorane. »Saj nisi bil v kantini danes, ali pa si bil?«

»Tako lepega govora že dolgo nisem slišal,« sem rekel.

»Kaj me brigajo govori, če umira tovariš! Ti sploh nisi tuberan,« je kričal. »Ti sploh ne veš, kaj je to ,tuberan'. Pa ti naj jaz povem!

Tuberan pljuva kri, pa ne govori o tem. Tuberan da sosedu zadnji dinar in zadnjo cigareto. Če pride tovariš v krizo, pripoveduje vice, poje bedaste pesmi in se obnaša kot norec, samo da se vsa soba reži in da tovariš pozabi. Tuberan vsak dan ve, da ga bo v bližnji prihodnosti vzel hudič, pa ne govori o tem.«

»Tudi jaz ne govorim o tem,« sem rekel.

»Toda tebe ne bo vzel hudič,« je hropel, »ti boš šel v okrevališče in potem domov k svoji Verici, ha-ha, če ti je seveda ne bo kdo prej poučil in ne bo več tako nedolžna. Potem boš sedel doma in imel otroke in pozabil na nas, kot pozabijo vsi, ki zavohajo zdravje.«

Popadel ga je kašelj in moral sem ga podpreti, da se ni sesedel na tla. Potem sva se počasi zibala proti našemu oddelku.

»Miran,« sem rekel, »ali ti lahko nekaj povem?«

Obstala sva in on si je prižgal cigareto. Ni me pogledal.

»Miran, tretji teden čakam zaman in ponudil sem ji zakon, samega sebe, vse, kar sem in imam, in do danes mi ni odgovorila. Vere ni več zame, Miran, samo cipe prej in zdaj in vedno.«

Hitro me je pogledal:

»Lažeš!« je rekel in zdelo se mi je, da me bo predril z očmi.

»Miran,« sem rekel, »ali so srečni ljudje potrebni proslav?«

Še je strmel vame, potem se je otajal. Poiskal je mojo roko in jo stisnil.

»Oprosti,« je rekel.

»Jurij je včeraj v pijanosti svojo ženo na pol prepustil Črnemu,« sem rekel, da bi pregnal ganotje. »Zaupal mu je vse njene šibke točke, ki jih ni malo, in zdajle se najbrž kje zabavata.«

Miran je molčal. Naenkrat je bil njegov obraz zelo prosojen in truden. Zagledal se je nekam skozi zid in morda bi stal na stopnicah do večera, če ga ne bi bil potegnil s seboj.

»Pojdi,« sem rekel, »morda pa je Jurijeva žena vendarle boljša, kot si misliva.«

Samo pogledal me je.

In še enkrat me je tistega dne tako pogledal. Takrat, ko je prišel furgon po Jurija in je rdečelični dečko zaplesal okoli debele sestre in spraševal:

»Sestra, kdo je zdaj na vrsti. Sestra, vi vedno uganete. Kdo je zdaj?«

Ona pa mu je odgovorila.

»Raznesi tablete, potem ti povem.«